OIKEUSMINISTERIÖ
JUSTITIEMINISTERIET

VASTINE

Kriminaalipolitiikka- ja rikosoikeusosasto
Erityisasiantuntija Jurkka Jämsä

11.3.2026

Eduskunnan lakivaliokunnalle

Oikeusministeriön vastine (HE 188/2025 vp)

Yleistä lausunnoista

Tämän vastineen laatimista varten oikeusministeriön käytössä ovat olleet lakivaliokunnan seuraavilta tahoilta saamat lausunnot: sisäministeriö, eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia, Helsingin hovioikeus, Helsingin käräjäoikeus, Syyttäjälaitos, Poliisihallitus, Itä-Uudenmaan poliisilaitos, Rikosuhripäivystys, Suomen Asianajajat, professori Dan Helenius, professori Mikko Vuorenpää, korkein oikeus ja Tuomioistuinvirasto.

Oikeusministeriö katsoo esityksestä eduskunnassa saadun lausuntopalautteen olleen yleisesti ottaen varsin myönteistä. Se on antanut aihetta eräisiin tarkennuksiin, joita selostetaan jäljempänä asiakohtaisesti.

Hallintovaliokunnan esityksestä antamassa lausunnossa (HaVL 3/2026 vp) ehdotetaan arvioitavaksi, voitaisiinko prosessia keventää mahdollistamalla nykyistä laajemmin kuulustelutilaisuuden tallentaminen todisteena käyttämistä varten. Tätä vastaava ehdotus on oikeusministeriön asettaman työryhmän arvioitavana ja sellaisen on tehnyt myös Oikeusvaltion takeet ja oikeuslaitoksen kehittäminen -työryhmä. Ehdotusta ei siksi ole perusteltua arvioida tämän esityksen yhteydessä enemmälti. Hallintovaliokunta kiinnittää lausunnossaan lisäksi huomiota erityisesti syyttämättäjättämispäätösten

Postiosoite
Postadress
Oikeusministeriö
PL 25
FI-00023 Valtioneuvosto
Finland

Käyntiosoite
Besöksadress
Meritullinkatu 10
00170 Helsinki
Finland

Puhelin
Telefon
0295 16001
Internat.
+358 295 16001

Faksi
Fax
09 160 67730
Internat.
+358 9 160 67730

S-posti, internet
E-post, internet
kirjaamo.om@gov.fi
www.oikeusministerio.fi
www.justitieministeriet.fi

perusteluvelvollisuuden keventämistä koskevaan ehdotukseen, jonka osalta oikeusministeriö lausuu jäljempänä.

Perustuslakivaliokunnan lausunnossa (PeVL 9/2026 vp) ei esitetä kriittisiä huomioita, vaan katsotaan, että lakiehdotukset voidaan käsitellä tavallisen lain säätämisjärjestyksessä.

Esitutkintaa koskevat huomiot

Lausuntopalautteen johdosta oikeusministeriö esittää seuraavat esitutkintaa koskevat yksittäiset huomiot, joiden ei kuitenkaan katsota antavan aihetta muuttaa hallituksen esitystä. Oikeusministeriö jättää lakivaliokunnan arvioitavaksi, onko joitakin näistä näkökohdista syytä korostaa mietinnössä.

Hallituksen esityksen mukaan esitutkintalain 1 luvun 2 §:ää ja rikosoikeudenkäyntilain 3 luvun 9 §:ää muutettaisiin siten, että *asianomistajan yksityisoikeudellinen vaatimus* selvitettäisiin esitutkinnassa varaamalla siihen tilaisuus kohtuullisessa ajassa ja toisaalta syyttäjä voisi jo esitutkinnassa päättää, ettei ota vaatimusta ajaakseen. **Helsingin käräjäoikeuden** ja **Tuomioistuinviraston** lausunnoissa korostetaan, että on kuitenkin tärkeä lähtökohta pyrkiä selvittämään korvausvaatimukset jo esitutkinnassa.

> **Oikeusministeriön kanta:** Asianomistajan korvausvaatimuksen ajamisen perusteita ei ehdoteta muutettavaksi, joten jatkossakin olisi tärkeää, ettei korvausvaatimuksia jätetä ajamatta selvissä ja yksinkertaisissa tilanteissa (HE s. 64 ja 79). Lausuntopalautteen ei tämän vuoksi katsota antavan aihetta muutoksiin.

Esitutkintalain 3 luvun 1 §:n 2 momenttiin ehdotetun muutoksen mukaan *rikosilmoitus voitaisiin jättää kirjaamatta*, jos täydennyskehotusta ei noudateta tai on ilmeistä, ettei rikosta ole tehty. Kirjaamatta jättämisestä olisi tarvittaessa tehtävä esitutkintapäätös. **Eduskunnan oikeusasiamiehen** lausunnossa katsotaan, että päätös olisi tehtävä aina ilmoituksen tekijän pyytäessä sitä. Myös **Rikosuhripäivystyksen** lausunnossa pidetään tärkeänä, että ilmoittaja saisi tiedon kirjaamatta jättämisestä. Sen sijaan **sisäministeriö** pitää perusteltuna, että päätös tehdään tarvittaessa. **Itä-Uudenmaan poliisilaitoksen** lausunnossa katsotaan, ettei esitöissä ole otettu kantaa siihen, missä tilanteissa esitutkintapäätöksen tekeminen olisi tarpeen.

> **Oikeusministeriön kanta:** Ensinnäkin kynnys kirjaamatta jättämiselle olisi korkea, mikä ilmenee jo ehdotetun säännöksen sanamuodosta.

Arvioitaessa sitä, tulisiko rikosilmoituksen kirjaamatta jättämisestä tehdä esitutkintapäätös, on syytä ottaa huomioon myös ilmoittajan mahdollinen pyyntö. Hallituksen esityksessä (s. 67–68) on kuvattu niitä harkintaperusteita, jotka olisi otettava huomioon päätöksen tarpeellisuutta arvioitaessa ja siellä todetulla tavalla erityisesti asianomistajan oikeusturva voi edellyttää päätöksen tekemistä. Ehdotonta velvollisuutta päätösten tekemiseen ei kuitenkaan ole pidetty tarpeellisena, koska myös tällainen pyyntö voidaan tehdä kiusantekotarkoituksessa. On myös huomattava, että ehdotus vastaa tältä osin nykyistä oikeustilaa. Tarkoituksena ei ole, että päätöksen tekemättä jättäminen muodostuisi pääsäännöksi, vaan näin voitaisiin menetellä lähinnä selvissä väärinkäytöstilanteissa. Hallituksen esityksessä viitataan myös käytettävissä oleviin oikeussuojakeinoihin, kuten kanteluun.

Esitutkinnan toimittamatta jättämistä ja lopettamista koskevaa esitutkintalain 3 luvun 9 §:ää ehdotetaan muutettavaksi siten, että siitä poistettaisiin asianomistajan vaatimuksia koskeva edellytys ja toisaalta lisättäisiin edellytys ”jollei tärkeä yleinen tai yksityinen etu muuta vaadi”. **Professori Vuorenpään** lausunnossa esitetään huoli siitä, että ehdotetulla säännöksellä ei olisi rikosprosessia sujuvoittavaa vaikutusta.

Oikeusministeriön kanta: Kuten hallituksen esityksessä (s. 69) todetusta käy ilmi, tärkeä yleinen tai yksityinen etu olisi käsillä suhteellisen harvoin, eikä sanamuodon katsota muodostuvan esteeksi sujuvoittamiselle. Kysymyksessä olisi eräänlainen varaventtiili, jolla varmistettaisiin, ettei toimenpiteistä luopuminen muodostu liian laajasti käytetyksi keinoksi, mikä voisi johtaa joidenkin rikosten tosiasialliseen dekriminalisointiin, mihin vaaraan myös professori Heleniuksen lausunnossa kiinnitetään huomiota. Hallituksen esitystä muutettiin tältä osin jatkovalmistelussa lisäämällä kyseinen edellytys eduskunnan oikeusasiamiehen, yhdenvertaisuusvaltuutetun ja Suomen Asianajajien lausuntojen perusteella. Hallituksen esityksessä (s. 69) korostetaan jo sitä eräissä lausunnoissa esille tuotua näkökohtaa, että esimerkiksi asianomistajan haavoittuvuus voi estää toimenpiteistä luopumisen.

Lausuntopalautteessa kiinnitettiin huomiota myös ehdotuksiin *esitutkintayhteistyön tiivistämisestä* (esitutkintalain 5 luvun 3 §) ja siihen liittyvästä ehdotuksesta *loppulausuntojen yksilöimisestä* ja niitä koskevasta yhteistyöstä esitutkintaviranomaisen ja syyttäjän kesken (esitutkintalain 10 luvun 1 §).

Sisäministeriö, Poliisihallitus ja **Itä-Uudenmaan poliisilaitos** ovat katsoneet, että ehdotukset johtaisivat tarpeettomaan työhön ja edellyttäisivät liikaa resursseja **Syyttäjälaitokselta**, jonka lausunnossa onkin sinänsä aiheellisesti korostettu resurssinäkökulmaa. Toisaalta Syyttäjälaitos on pitänyt ehdotuksia ja niiden tavoitteita kannatettavina. Myös **Suomen Asianajajat** katsoo, että loppulausuntomenettelyn lisäämisestä aiheutuisi lisäkustannuksia. Esimerkiksi sisäministeriö piti ongelmallisena myös sitä, ettei asianosaisilla ole velvollisuutta antaa loppulausuntoa ja ottaa kantaa yksilöityihin kysymyksiin.

Oikeusministeriön kanta: Esitutkintayhteistyötä ja loppulausuntopyyntöjä koskevilla ehdotuksilla pyritään sujuvoittamaan erityisesti laajojen rikosasioiden käsittelyä, joissa tällaiset toimintamallit usein jo ovatkin käytössä valtakunnansyyttäjän ohjeen VKS:2023:1 mukaisesti ja ne ovat omiaan vähentämään tarvetta esimerkiksi oikeudenkäynnin aikaisille lisätutkinnoille, jotka usein johtavat käsittelyjen viivästymiseen. Samalla ne mahdollistavat aikaisemmin käynnistyvän syyteharkinnan, mikä myös osaltaan nopeuttaa asioiden kokonaiskäsittelyä, vaikkakin ne voivat hieman pidentää esitutkintaan käytettävää aikaa. Syyttäjän oikeudellista osaamista ja loppulausuntoja voidaan hyödyntää rikosprosessia sujuvoittavalla tavalla esimerkiksi esitutkinnan rajaamiseen ja kohdentamiseen sekä tarvittavan näytön kartoittamiseen. Näin esitutkinta toimisi paremmin rikosasian valmisteluvaiheena. Myös kustannusten osalta kysymys on pitkälti siitä, missä menettelyn vaiheessa niitä aiheutuu. Erityisesti laajoissa rikosasioissa etupainotteisen valmistelun merkitys sujuvan kokonaiskäsittelyn osalta korostuu.

Ehdotetut muutokset eivät merkitse sitä, että kaikissa asioissa olisi tehtävä esitutkintayhteistyötä tai pyydettävä yksilöity loppulausunto. Niin esitutkintayhteistyön tarkempi järjestäminen kuin loppulausunnon yksilöinnin tarkkuus jäävät arvioitaviksi viranomaisten kesken kussakin asiassa (HE s. 71–73 ja 74–75). Vielä oikeusministeriö huomauttaa, että nyt lausuntokierroksella oleva sujuvoittamishankkeen 2-vaiheessa valmisteltu luonnos hallituksen esitykseksi sisältää ehdotuksen, jonka mukaan asianosaisen avustaja olisi velvollinen antamaan loppulausunnon, jos siihen varataan tilaisuus.

Syyttämättäjättämispäätöksen perusteleminen

Esityksessä ehdotetaan, että rikosoikeudenkäyntilain 1 luvun 6 a §:n 2 momentissa säädettyä syyttämättäjättämispäätösten perusteluvelvollisuutta lievennettäisiin säätämällä, että perusteluista olisi asian laadun ja laajuuden edellyttämällä tavalla ilmettävä ne seikat ja todisteet sekä näytön arviointi ja oikeudellinen päättely, joihin päätös perustuu. **Syyttäjälaitos** on lausunnossaan ehdottanut toisen virkkeen osalta seuraavaa sanamuotoa: ”Perusteluista on ilmettävä asian laadun ja laajuuden edellyttämällä tavalla ne seikat, joihin päätös perustuu.” Lausunnon mukaan on ongelmallista, jos päätöksiä laaditaan tuomion kaltaisesti. **Hallintovaliokunta** on lausunnossaan esittänyt lakivaliokunnan harkittavaksi Syyttäjälaitoksen ehdottamaa sanamuotoa.

Oikeusministeriön kanta: Kuten nykyisen rikosoikeudenkäyntilain 1 luvun 6 a §:n 2 momentin esitöistä käy ilmi, nykyinen säännös perustuu sitä säädettäessä voimassa olleisiin valtakunnansyyttäjän ohjeisiin. Ohjeissa todettiin muun ohella, että jos päätös tehdään sillä perusteella, että ei ole todennäköisiä syitä rikoksesta epäillyn syyllisyyden tueksi, päätöksen perusteluissa todetaan ne riidanalaiset kysymykset, joita syyttäjä pitää olennaisina epäillyn rikoksen kiistettyjen tai epäselvien tunnusmerkistötekijöiden täyttymisen osoittamisen kannalta. Tämän jälkeen selostetaan lyhyesti sekä syytettä tukeva että sitä vastaan puhuva näyttö. Keskeisintä perusteluissa on arvioida todisteiden näyttöarvoa. Syytteen nostamista tukevien ja sitä vastaan puhuvien seikkojen punninnasta tulee ilmetä, miksi syyllisyyden tueksi esitetty näyttö ei riitä syytteen nostamiseen. Vaikeissa näyttökysymyksissä arvioinnilla on keskeinen merkitys ratkaisun perustelujen vakuuttavuudelle ja yksinkertaisissakin asioissa arviointi selventää asianosaisille päätöksen perusteita. Näytön arvioinnin perusteella tehdyssä syyttämättäjättämispäätöksessä kerrotaan, mistä tunnusmerkistötekijästä ei ole ollut riittävää näyttöä. Arvioinnin ja johtopäätöksen teko on päätöksen ”ei näyttöä” tärkein osa. (HE 58/2013 vp, s. 8, 15 ja 20.)

Näitä näkemyksiä voidaan edelleen pitää ajankohtaisina. Kun otetaan toisaalta huomioon, että esimerkiksi hallintopäätösten, esitutkintapäätösten ja rikosasioissa annettavien tuomioiden perusteluvelvollisuudesta on säädetty, ei myöskään syyttämättäjättämispäätöksen perustelujen osalta ole oikeusministeriön näkemyksen mukaan riittävää siirtyä pelkkiin fraasiperusteluihin eli vain mainitsemaan sovellettu rikosoikeudenkäyntilain

säännös. Tällainen perustelutapa heikentäisi yleensä lopullisiksi jäävien ratkaisujen legitiimisyyttä ja kontrolloitavuutta.

Samalla on selvää, ettei päätöksissä tule ryhtyä tarpeettoman laajasti luettelemaan tai selostamaan todistelua, joka käy ilmi jo esitutkintapöytäkirjasta. Olennaista on keskittyä perustelemaan näytön arviointi ja oikeudelliset johtopäätökset suhteessa sovellettavaan syyttämättäjättämisen perusteeseen. Päätöksestä tulee siis käydä selville se, miksi syytteen nostamiselle ei ole edellytyksiä kyseisessä asiassa. Tätä voidaan katsoa tarkoitettavan jo säännöksen lopussa käytettävällä ilmaisulla ”joihin päätös perustuu”. Syyttämättäjättämispäätökset laaditaan eri perusteilla kuin tuomioistuinten ratkaisut, mikä tulee ottaa huomioon perustelujen kirjoitustavassa ja laajuudessa. Lähtökohtaisesti syyttämättäjättämispäätöksen perustelujen tulisi siten olla selvästi tiiviimmät kuin asiassa annettavan tuomion perustelut olisivat.

Perustelukäytännön ohjaaminen tiiviimpään suuntaan on pitkälti valtakunnansyyttäjän ohjeistuksen ja koulutuksen varassa. Oikeusministeriö pitää kuitenkin mahdollisena keventää perusteluvelvollisuutta vielä siten, että ehdotetun säännöksen sanamuodosta poistettaisiin sanat ”ne seikat ja todisteet sekä”, mikä vähentäisi tarvetta näytön selostamiseen. Näytön arvioinnin yhteydessä olisi riittävää viitata lyhyesti esimerkiksi tiettyjen henkilöiden kertomuksiin tai muihin todisteisiin, joista olisi mahdollista ottaa tarkemmin selkoa esitutkintapöytäkirjasta. Säännös kuuluisi tällöin kokonaisuudessaan: ”Päätös syyttämättä jättämisestä on perusteltava. Perusteluista on ilmettävä asian laadun ja laajuuden edellyttämällä tavalla näytön arviointi ja oikeudellinen päättely, joihin päätös perustuu.”

Joka tapauksessa oikeusministeriö katsoo, että Syyttäjälaitoksen lausuntoon perustuva hallintovaliokunnan ehdottama muotoilu olisi ongelmallinen siksi, että sana ”seikat” viittaa prosessioikeudellisissa säännöksissä yleensä niin sanottuihin oikeustosiseikkoihin eli asiassa arvioitaviin faktoihin eikä oikeudellisiin perusteisiin. Ehdotuksessa ei kuitenkaan tarkoiteta tällaisia tosiseikkoja, vaan niitä laissa säädettyjä perusteita, joiden nojalla syyte jätettäisiin nostamatta, kuten rikoksen vähäisyys tai tekijän nuoruus. Oikeusministeriön edellä ehdottaman sanamuodon arvioidaan soveltuvan

vastaamaan Syyttäjälaitoksen esittämiin huoliin. Perusteluvelvollisuuden vielä nyt ehdotettua pidemmälle menevä keventäminen voisi olla ongelmallista myös perustuslain 21 §:n kannalta. Sen 2 momentin mukaan muun ohella oikeus saada perusteltu päätös turvataan lailla. Ruotsissa, johon tässä yhteydessä usein viitataan vertailukohtana, ei tiettävästi ole vastaavaa perustuslain tasoista sääntelyä.

Tiedoksiantosääntely

Hallituksen esityksessä ehdotetaan esitutkintalain 11 luvun 1 §:ää sekä rikosoikeudenkäyntilain 1 luvun 9 §:ää ja 3 luvun 10 §:ää muutettaviksi siten, että mahdollistetaan *yleistiedoksiannon* käyttö. **Eduskunnan oikeusasiamiehen** lausunnossa nähdään sellainen vaara, että ehdotettu sääntely johtaa perusteluissa annetuista esimerkeistä (HE s. 77) huolimatta monenlaisiin käytäntöihin.

Oikeusministeriön kanta: Oikeusministeriö pitää käytännön sovellettavuuden kannalta tarpeellisena, että sääntely on riittävän joustavaa. Yleistiedoksianto tulisi lähtökohtaisesti käytettäviksi varsin laajoissa rikoskokonaisuuksissa, kuten tietomurroissa, joissa säännöksen soveltuminen olisi jokseenkin ilmeistä. Oikeusministeriö katsoo, että hallituksen esityksessä (s. 76–77) mainitut suuntaviivat ohjaavat soveltamiskäytäntöä lähtökohtaisesti riittävällä tavalla. Hallituksen esitystä ei pidetä tarpeellisena muuttaa näistä syistä.

Helsingin käräjäoikeuden lausunnossa katsotaan, että rikosoikeudenkäyntilain 5 luvun 8 §:n uudeksi 4 momentiksi ehdotettu *mahdollisuus ”tien päällä” haastamiseen* ei tuottaisi lisäarvoa Pääkaupunkiseudulla. Toisaalta lausunnossa kiinnitetään huomiota siihen, että henkilön käyttämästä kielestä tulisi saada tieto käräjäoikeudelle käsittelyn sujuvuuden varmistamiseksi jo tiedoksiannon osalta. **Eduskunnan oikeusasiamiehen** mukaan ehdotettu menettely vaikuttaa teoreettiselta ja hankalalta käytännössä sovellettavaksi.

Oikeusministeriön kanta: Tältä osin oikeusministeriö viittaa hallituksen esitykseen (s. 81), jossa todetaan, että ehdotettua tiedoksiantotapaa voidaan pitää tarpeellisena täydennyksenä erityisesti pidempien välimatkojen ollessa kysymyksessä esimerkiksi Pohjois- ja Itä-Suomessa. Oikeusministeriön käsityksen mukaan Pääkaupunkiseudun ulkopuolella ei ole käytössä niin hyviä teknisiä mahdollisuuksia kuin lausunnossa esitetään

Helsingin käräjäoikeuden haastemiesten osalta. Oikeusministeriö ei toisaalta oletakaan, että ehdotettu tiedoksiantotapa muodostuisi erityisen yleiseksi, mutta toisi kuitenkin toivottua sujuvoittamista tietyissä tapauksissa. Esitystä ei näin ollen katsota aiheelliseksi muuttaa.

Mitä tulee vielä henkilön käyttämän kielen selvittämiseen esitutkinnassa, oikeusministeriö toteaa, että esitutkinnasta, pakkokeinoista ja salaisesta tiedonhankinnasta annetun valtioneuvoston asetuksen (122/2014) 2 §:n 1 momentin 7 kohdan mukaan kuulustelupöytäkirjaan on merkittävä muun ohella kuultavan kieli, kuulustelussa käytetty kieli ja tiedot mahdollisesta tulkkauksen käyttämisestä. Tältä osin kysymys olisi oikeusministeriön näkemyksen mukaan tarvittaessa käytäntöjen soveltamisen varmistamisesta eikä myöskään Helsingin käräjäoikeuden lausunnossa todettu näkökohta anna aihetta muuttaa esitystä.

Eduskunnan oikeusasiamiehen lausunnon mukaan jää myös epäselväksi, mihin ehdotetun lainkohdan *ilmaisu ”muutoin”* seuraavassa virkkeessä viittaa: ”Haastemies voi erityisestä syystä toimittaa haastamisen ilmoittamalla suullisesti haasteesta 9 §:n 1 momentissa tarkoitetut seikat sekä muutoin noudattaen tämän pykälän 3 momenttia muun aineiston toimittamisesta.”

Oikeusministeriön kanta: Hallituksen esityksessä (s. 80–81) todetulla tavalla menettely poikkeaisi jossain määrin lainkohdan 3 momentissa säädetystä menettelystä, jossa haastettavalle luovutetaan haasteasiakirja heti haastettaessa ja muut asiakirjat myöhemmin. Hallituksen esitystä täsmennettiin menettelyn osalta jatkovalmistelussa muun ohella oikeusasiamiehen lausunnon johdosta siten, että haastemies antaisi haastetta koskevat tiedot suullisesti. Tämän on katsottu nimenomaan parantavan ehdotetun toimivaltuuden käytettävyyttä. Sana ”muutoin” sisältyy ehdotukseen siis sen vuoksi, että sillä korostetaan ehdotetun menettelyn sisältävän yhtäältä suullisen tiedoksiannon ja toisaalta nykyisen ”tien päältä” haastamisen elementtejä, kuten velvollisuuden lähettää asiakirjat vastaajalle hyvissä ajoin tai ilmoittaa, minkä tuomioistuimen kansliasta aineisto on saatavana. Esityksen täsmentämistä tältä osin ei siten nähdä tarpeellisena.

Puhelinhaastetta koskevan oikeudenkäymiskaaren 11 luvun 3 b §:n osalta **Helsingin käräjäoikeuden** lausunnossa sinänsä kannatetaan ehdotettua muutosta, mutta huomautetaan, että tiedoksianto-

ongelmat koskevat tällä hetkellä yleensä moniongelmaisia ihmisiä. **Eduskunnan oikeusasiamies** katsoo lausunnossaan, että puhelintiedoksianto merkitsisi oikeusvarmuudesta tinkimistä**. Rikosuhripäivystyksen** lausunnossa korostetaan sen varmistamista, että vastaanottaja ymmärtää asiakirjat, ja että ne tulisi toimittaa myöhemmin esimerkiksi sähköpostilla.

Oikeusministeriön kanta: Tiedoksiantoihin liittyvistä haasteista käräjäoikeuden lausunnossa todettu vastaa sinänsä oikeusministeriön käsitystä, mutta myös puhelinhaasteen laajempi käyttö soveltuisi vapauttamaan haastemiesten resursseja vaativimpiin tiedoksiantotehtäviin (HE s. 26). Toisaalta on selvää, että haasteen puhelintiedoksianto tulee kysymykseen lähinnä yhteistyökykyisten vastaanottajien kohdalla. Laissa on jo nykyisin Rikosuhripäivystyksen lausunnossa mainitut edellytykset, joita ehdotuksella ei muutettaisi (HE s. 91–92).

Edellä mainitut, lakiin jo sisältyvät edellytykset varmistavat osaltaan sen, ettei tällainen tiedoksiantotapa muodostuisi liian laajaksi. Oikeusministeriön näkemyksen mukaan rikosasioissakaan tarkoituksena ei ole edes nykyisin se, että haasteen tiedoksianto tapahtuisi aina haastemiehen toimesta. Toisaalta ehdotuksen tarkoituksena ei ole, että puhelinhaastetta käytettäisiin jatkossakaan silloin, jos se ei ole asiassa soveltuva tiedoksiantotapa. Tältä osin voidaan viitata myös professori Heleniuksen lausuntoon, jonka mukaan myös rikosasiassa tiedoksi annettavat asiakirjat voivat olla yksinkertaisia ja suppeita.

Kirjallinen menettely

Eduskunnalle annetuissa lausunnoissa on esitetty huoli siitä, että ehdotettujen kirjallisen menettelyn uudistusten myötä (erityisesti rikosoikeudenkäyntilain 5 a luvun 1 §) tuomioistuimille aiheutuisi liikaa lisätyötä esimerkiksi sen vuoksi, että niiden tulisi jatkossa tarkemmin varmistua kirjallisen menettelyn edellytysten täyttymisestä, ja myös muutoksenhaut saattaisivat lisääntyä merkittävästi. Näin ovat lausunnoissaan katsoneet **Helsingin hovioikeus** ja **korkein oikeus**. Helsingin hovioikeus ja **eduskunnan oikeusasiamies** pitivät lausunnoissaan ongelmallisena myös sitä, että ehdotuksen mukaan syyttäjän tulisi muotoilla syyte vastaamaan esitutkinnassa myönnettyjä tosiseikkoja katsoessaan, että asia voidaan käsitellä kirjallisessa menettelyssä. **Suomen Asianajajat** suhtautuu varauksella ehdotukseen siitä, että passiivisuus rinnastettaisiin suostumukseen.

Oikeusministeriön kanta: Oikeusministeriö ei uudistuksia kokonaisuutena tarkastellen yhdy näihin näkemyksiin seuraavista syistä.

Mitä tulee esitettyyn huoleen tuomioistuinten työmäärän lisääntymisestä, hallituksen esityksessä (s. 80–81) ehdotetaan säädettäväksi rikosoikeudenkäyntilain 5 luvun 3 §:ssä, että syyttäjän tulee jatkossa esittää haastehakemuksessa perusteltu näkemys asian soveltumisesta käsiteltäväksi pääkäsittelyä toimittamatta tai vastaajan poissaolosta huolimatta. Käräjäoikeudella on jo nykyisin velvollisuus viimesijaisesti kontrolloida, että kirjallisen menettelyn edellytykset täyttyvät, mitä ehdotettu muutos helpottaisi. Tätä kontrollitehtävää helpottaisi hallituksen esityksessä todetulla tavalla se, että syyttäjän tulee vedota tunnustukseen, jotta se tulee oikeudenkäyntiaineistoksi (HE s. 82). Tuomioistuimen viimesijaista kontrollivaltaa on perustellusti pidetty myös tärkeänä oikeusturvatekijänä esimerkiksi Helsingin käräjäoikeuden lausunnossa.

Lisäksi on otettava huomioon, että menettelyn edellytyksenä säilyisi jatkossakin vastaajan tunnustus ja aikomus suostua kirjalliseen menettelyyn. Tunnustuksen osalta on huomioitava, että kirjallisessa menettelyssä tulisi jatkossakin käsitellä suhteellisen yksinkertaisia rikosasioita, jotka voidaan riittävän hyvin selvittää tässä menettelyssä, mitä laki nykyisinkin edellyttää. Esitutkinnassa saatetaan usein tiedustella rikosnimikkeen tarkkuudella, myöntääkö epäilty esimerkiksi syyllistyneen tietyllä menettelyllään näpistykseen tai rattijuopumukseen. Mikäli sen sijaan tunnustuksen sisällöstä ja kattavuudesta jäisi epäselvyyttä, ei asiaa tulisi käsitellä kirjallisessa menettelyssä, vaan esimerkiksi poissaolokäsittelyssä. Vaihtoehtoisesti vastaajalle voitaisiin varata tilaisuus antaa lausuma kirjallisessa menettelyssä, mihin mahdollisuuteen hallituksen esityksessä viitataan (s. 82–83).

Mitä tulee erityisesti muutoksenhakutuomioistuimiin, oikeusministeriö ei pidä todennäköisenä, että muutoksenhakualttius kokonaisuutena kasvaisi yksin sen vuoksi, että asioita käsiteltäisiin enemmän kirjallisessa menettelyssä. Käytännössä kirjalliseen menettelyyn oletettavasti siirtyisi asioita, jotka käsitellään nykyisin poissaolokäsittelyssä. Myös niissä muutoksenhakujen osuus on suhteellisen matala, alle viisi prosenttia (HE s. 41). Joka

tapauksessa tällaiset asiat kuuluisivat pääosin jatkokäsittelylupajärjestelmän piiriin.

Oikeusministeriö viittaa passiivisuuden merkityksen osalta hallituksen esityksessä todettuun (erit. s. 83) sekä perustuslakivaliokunnan ja professori Heleniuksen lausuntoihin. Ehdotuksen mukaisin reunaehdoin vastaajan passiivisuutta voidaan pitää pätevänä luopumisena oikeudesta pääkäsittelyyn ja oikeudesta tulla kuulluksi. Syyttäjälaitoksen lausunnossa katsotaan, että asianosaisautonomiaa voitaisiin viedä tässä yhteydessä vielä pidemmällekin. Mitä tulee vielä oikeusasiamiehen mainitsemaan huoleen rikosoikeudellisen järjestelmän legitimiteetistä, pitää oikeusministeriö nykyisiä, yhä pitkittyviä käsittelyaikoja tältä kannalta huomattavasti suurempana vaarana kuin sitä, että suhteellisen yksinkertaisia rikosasioita käsiteltäisiin nykyistä yksinkertaisemmassa menettelyssä.

Oikeusministeriö katsoo sen sijaan, että menettelyn sujuvuuden kannalta ja tuomioistuinten työmäärän kasvun ehkäisemiseksi olisi perusteltua tarkistaa lailliseen esteeseen vetoavan näyttötaakkaa koskevaa ehdotusta. Yleensä henkilön itsensä on helpointa hankkia selvitystä laillisesta esteestä. Negatiivisen seikan eli laillisen esteen puuttumisen todistaminen on puolestaan lähtökohtaisesti vaikeaa. Kyseiseen ehdotukseen ei ole muutoin lausunnoissa kiinnitetty erityistä huomiota, minkä vuoksi ei voitane päätellä, että asiaan liittyisi merkittäviä oikeusturvanäkökohtia. Voidaan myös perustellusti katsoa, että Suomen järjestelmä poikkeaa monin tavoin Italiasta, joka on ollut ihmisoikeustuomioistuimen arvioinnin kohteena hallituksen esityksessä (s. 86–87) viitatussa ratkaisussa, jolla vastaajan todistustaakasta luopumista koskevaa ehdotusta perusteltiin. Näistä syistä oikeusministeriö katsoo, että ehdotetun rikosoikeudenkäyntilain 5 a luvun 8 §:n 3 momentin viimeinen virke voisi kuulua nykyistä 8 luvun 11 §:n 2 momentin viimeistä virkettä vastaavasti: ”Jos vastaaja ei näytä toteen laillista estettä, asiaa ei oteta tutkittavaksi.”

Perusteena olisi myös se, että näyttötaakasta laillisen esteen osalta säädetään vastaavalla tavalla poissaolokäsittelyä koskevassa nykyisessä säännöksessä. Lisäksi sääntely olisi tällöin yhdenmukaista myös oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 22 §:n ja 26 luvun 22 §:n kanssa. Korkein

> oikeus on esimerkiksi ennakkopäätöksessä KKO 2016:84 (kohta 15) todennut, että sen, joka vetoaa sairauteen laillisena esteenä, on esitettävä selvitys siitä, että hän ei sairauden vuoksi voi osallistua oikeudenkäyntiin. Tuomioistuimen asiana on harkita, onko esteestä esitetty riittävä selvitys. Asianosaisten tai lääkärin kannanotot eivät sido tuomioistuinta. Lailliseen esteeseen vetoavan rikosasian vastaajan näyttötaakkaa ei pidetty ongelmallisena myöskään uudemmassa ennakkopäätöksessä KKO 2022:60 (kohdat 11–14).

Kirjallisen menettelyn soveltamisalan laajentuessa ehdotetun rikosoikeudenkäyntilain 5 a luvun 1 §:n 2 momenttiin ehdotetun muutoksen mukaisesti sen piiriin tulisi huomattava joukko suhteellisen monimutkaisiakin rikosnimikkeitä. **Eduskunnan oikeusasiamies** katsoo lausunnossaan, ettei menettelyssä tulisi käsitellä esimerkiksi huolellista kokonaisarviointia edellyttäviä törkeitä rikoksia. Myös **korkeimman oikeuden** lausunnossa suhtaudutaan varauksellisesti soveltamisalan laajentamiseen nykyistä vakavampiin rikoksiin.

> Ehdotusten tarkoituksena ei ole, että kaikki soveltamisalaan kuuluvat, tunnustetut rikokset jatkossakaan tulisivat käsiteltäviksi kirjallisessa menettelyssä (HE s. 81–82). Mitä vakavammasta rikosasiasta on kysymys, sitä tärkeämpää olisi tulevaisuudessa jo syyttäjän kiinnittää huomiota siihen, onko pääkäsittelyn toimittaminen asian selvitettyyn tilaan nähden myös kokonaisuutena arvioiden tarpeetonta. Kyseisestä edellytyksestä säädetään rikosoikeudenkäyntilain 5 a luvun 1 momentin 5 kohdassa, jota ei ehdoteta muutettavaksi.
>
> Edellä tarkoitettu edellytys lisättiin eduskunnassa. Lakivaliokunta totesi tältä osin muun ohella, että kirjallisen menettelyn käyttäminen ei ole mahdollista esimerkiksi silloin, jos vastaajan syyllisyydestä on hänen antamastaan tunnustuksesta huolimatta epäilyksiä, jos esitutkintamateriaalia on syytä epäillä puutteelliseksi tai jos pääkäsittelyn toimittaminen on perusteltua esimerkiksi seuraamusharkintaan liittyvien seikkojen selvittämiseksi, eikä näitä puutteita voida riittävän luotettavasti poistaa varaamalla asianosaiselle tilaisuus 3 §:n 2 momentissa tarkoitetun lausuman antamiseen. Pääkäsittelyn toimittamisen tarvetta tulee arvioida kokonaisuutena ottaen ennen kaikkea huomioon vastaajan ja asianomistajan oikeusturvan tarve. (LaVM 1/2006 vp, s. 6.)

Tarve tällaisen kokonaisarvion tekemiseen korostuu siis jatkossa erityisesti sellaisten rikosten osalta, joiden rangaistusasteikko on ankarampi kuin mitä nykyisin voidaan käsitellä kirjallisessa menettelyssä. Mitä monimutkaisempi sovellettava tunnusmerkistö on, mitä vaikeampia muita oikeuskysymyksiä asiaan liittyy ja mitä vakavammasta rikoksesta on kysymys, sitä perustellumpaa pääkäsittelyn toimittaminen jatkossakin on. Tällaisissa asioissa jo syyttäjän tulisi kevennetyn menettelyn käyttöä koskevassa perustellussa kannanotossaan esittää arvio siitä, miksi asia soveltuisi käsiteltäväksi kirjallisessa menettelyssä. Kirjallinen menettely on jatkossakin tarkoitettu suhteellisen yksinkertaisten, tunnustettujen rikosasioiden käsittelytavaksi. Oikeusministeriö ei näistä syistä arvioi, että kirjallisen menettelyn käyttöala kasvaisi niin suureksi kuin korkeimman oikeuden lausunnossa esitetään.

Suomen Asianajajien lausunnossa ehdotettiin pääkäsittelypyynnön esittämisen *määräajan pidentämistä* 30 päivään. Perusteena viitattiin muun ohella siihen, että henkilöllä tulisi olla enemmän aikaa turvautua oikeudelliseen apuun.

Oikeusministeriön kanta: Oikeusministeriö pitää tällaista pidennystä tarpeettomana, sillä epäillylle ilmoitetaan jo esitutkinnassa mahdollisuudesta käyttää avustajaa, jos hän pitää sitä tarpeellisena. Lisäksi pääkäsittelyn pyytäminen ei edellytä perusteiden esittämistä, joten pyynnön esittäminen sinänsä ei edellyttäisi erityistä oikeudellista asiantuntemusta. Kirjallinen menettely on edellä esitetyllä tavalla tarkoitettu edelleen sovellettavaksi yksinkertaisissa ja tunnustetuissa rikosasioissa, joissa vastaaja on ilmoittanut aikovansa suostua menettelyyn, eikä määräajan pidentäminen vaikuta aiheelliselta tähänkään nähden.

Poissaolokäsittely

Eduskunnan oikeusasiamies ja **Rikosuhripäivystys** korostavat lausunnoissaan, että julkisilla pääkäsittelyillä on myös muita funktioita kuin tuomioiden tuottaminen, kuten se, että vastaajan olisi kohdattava julkinen prosessi. Myös uhrin kannalta voi olla tärkeää nähdä, että rikoksentekijä joutuu vastuuseen. Toisaalta jotkut uhrit saattavat nimenomaisesti haluta välttää kohtaamisen tekijän kanssa.

Oikeusministeriön kanta: Nyt ehdotetut lakimuutokset eivät vaikuta sen arvioimiseen, missä tilanteissa asianosaisen on oltava henkilökohtaisesti läsnä (rikosoikeudenkäyntilain 8 luvun 1–3 §:t). Oikeusministeriö katsoo, että tarkasteltaessa oikeusturvaa kokonaisuutena tulee ottaa huomioon myös esimerkiksi asianomistajien ja todistajien oikeudet sekä vaatimus asian viivytyksettömästä käsittelystä, joiden kannalta ongelmalliseksi usein käytännössä muodostuu vastaajan poissaolo. Poissaolokäsittelyn ehdotetun laajentamisen puolesta puhuvat siten painavat perusteet.

Lisäksi oikeusministeriö katsoo, että laillista estettä koskevasta todistustaakasta tulisi säätää samoin kirjallisen menettelyn ja poissaolokäsittelyn osalta eli siten kuin 8 luvun 11 §:n 2 momentin viimeisessä virkkeessä nykyisin säädetään. Poissaolokäsittelyä koskevissa lausunnoissa ei ole kiinnitetty erityistä huomiota todistustaakan poistamista koskevaan ehdotukseen eikä soveltamiskäytännössä ole havaittu perus- tai ihmisoikeusongelmia. Näin ollen rikosoikeudenkäyntilain 8 luvun 11 §:n 2 momenttia koskevasta muutosehdotuksesta voidaan luopua ja jättää lainkohdan viimeinen virke ennalleen, jolloin se olisi yhdenmukainen kirjallista menettelyä koskevan vastaavan säännöksen kanssa edellä ehdotetun mukaisesti.

Professori Helenius huomauttaa lausunnossaan, että ehdotetun rikosoikeudenkäyntilain 8 luvun uuden 12 §:n mukaan tutkittaessa ja ratkaistaessa asia vastaajan poissaolosta huolimatta voitaisiin ottaa vastaan sellaista todistelua, joka on nimetty haastehakemuksessa tai joka muutoin on hyvissä ajoin ennen asian käsittelyä saatettu vastaajan tietoon ja hänelle on *varattu tilaisuus lausua siitä*. Ehdotuksessa ei kuitenkaan täsmennetä, miten tällainen tilaisuus varattaisiin.

Oikeusministeriön kanta: Ehdotuksen tarkoituksena ei ole ollut, että vastaajalle varattaisiin eri tilaisuus lausua todistelusta kuin mikä hänelle tarjoutuu toimitettavassa pääkäsittelyssä. Säännös on näiltä osin muotoiltu yleisen kontradiktorisen periaatteen mukaiseksi. Sanamuoto olisi kuitenkin selkeämpi ja johdonmukaisempi myös rikosoikeudenkäyntilain muiden säännösten kannalta, jos siitä poistetaan sanat ”ja hänelle on varattu tilaisuus lausua siitä”. Säännös tulisi ylipäätään sovellettavaksi vain siinä tilanteessa, ettei kaikkia todisteita ole voitu nimetä jo haastehakemuksessa. Olennaista on, että vastaaja tulisi tietämään, mitä todistelua hänen poissaolonsa estämättä voitaisiin esittää, ja arvioida myös tältä kannalta

poissaolonsa vaikutuksia. Kuten hallituksen esityksessä (s. 90) jo korostetaan, tarkoituksena ei ole mahdollistaa laajan tai ristiriitaisen henkilötodistelun esittämistä poissaolokäsittelyssä jatkossakaan.

Oikeudenkäynnin julkisuus

Tuomioistuinviraston lausunnossa on kiinnitetty huomiota siihen, että kirjallisen menettelyn muutosten vuoksi olisi tarpeen muuttaa myös oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 8 §:n 1 momentin 2 kohtaa, jonka mukaan kirjallisessa menettelyssä tuomioistuimelle toimitettu oikeudenkäyntiasiakirja tulee julkiseksi, kun vastaajan suostumus asian ratkaisemiseen sanotussa menettelyssä on saapunut käräjäoikeudelle. Koska nimenomaista suostumusta ei ehdotuksen mukaan tarvittaisi, säännöstä olisi muutettava.

Oikeusministeriön kanta: Säännös on lisätty lakiin eduskunnassa (LaVM 24/2006 vp) todeten, että olisi oikeudenkäynnin julkisuusperiaatteen toteutumisen kannalta epätyydyttävää, jos oikeudenkäyntiasiakirjat näissä asioissa tulisivat julkisiksi pääsääntöisesti vasta annettaessa ratkaisu pääasiassa. Valiokunnan mielestä asiakirjajulkisuuden tulee toteutua kirjallisessa menettelyssä jo siitä ajankohdasta lähtien, kun vastaajan suostumus asian ratkaisemiseen tässä menettelyssä on saapunut käräjäoikeudelle.

Valiokunnan toteamaa tavoitetta vastaavasti lainkohtaa voitaisiin muuttaa siten, että sanat ”kun vastaajan suostumus asian ratkaisemiseen sanotussa menettelyssä on saapunut käräjäoikeudelle” muutettaisiin kuulumaan ”kun määräaika pyytää pääkäsittelyn toimittamista on päättynyt, eikä pyyntöä ole saapunut käräjäoikeuteen”. Oikeudenkäyntiasiakirjat tulisivat siten pääsäännön mukaan julkisiksi sen jälkeen, kun pääkäsittelypyynnön määräaika on umpeutunut, jos sen kuluessa ei ole esitetty pyyntöä pääkäsittelyn toimittamisesta.

Lakien ja yhteensovitettavien lakimuutosten voimaantulo

Hallituksen esityksen mukaan lakien on tarkoitus tulla voimaan keväällä 2026. **Tuomioistuinviraston** lausuntoon ja sieltä saatuihin tietoihin viitaten oikeusministeriö arvioi, että lait voisivat tulla voimaan 1.6.2026. Voimaantulo jäisi tasavallan presidentin vahvistettavaksi.

Suhteessa yhteensovitettaviin lakiesityksiin oikeusministeriö toteaa vielä, että nyt ehdotetut lait tulisivat voimaan ennen pienriitamenettelyyn (HE 89/2025 vp) ja syyteneuvotteluun (HE 187/2025 vp) liittyvien lakiesitysten voimaantuloa.